

4. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – Т. 3. – М., 1993.
5. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо // Антология экономической классики. Т. 1. – М.: Экономклуб, 1991.
6. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – Кн. I–III. – М., 1993.
7. Сміт Адам. Добробут націй: дослідження про природу та причини багатства народів / Адам Сміт. – К. : Port Royal, 2001.
8. Туган-Барановський М. І. Основи політичної економії / М. І. Туган-Барановський. – Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2003.
9. Холод Н. М. Розподіл доходів та бідність у перехідних економіках : монографія / Н. М. Холод. – Л. : ЛНУ ім. Івана Франка, 2009.

Проанализированы основные экономические школы, которые сформировали методологическую и терминологическую базу и исследовали формирование и распределение доходов сельского населения. Представлены составляющие, которые легли в основу определения их уровня.

Доход, сельское население, теория, экономическая школа, концепция.

The article analyzes the main economic schools that formed the methodological and terminological framework and examined the formation and distribution of income of rural population. Presented components that formed the basis for determining their level.

Income, rural population, theory, economic school, concept.

УДК 338.439.5\6

САМОЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Т. А. Дзюба, аспірантка*

Розглянуто самозабезпеченість як один із головних принципів продовольчої безпеки країни та досліджено загальний сучасний стан самозабезпеченості продуктами харчування в Україні.

Продовольча безпека, агропромисловий комплекс, самозабезпеченість, харчова промисловість.

Однією зі стратегічних цілей аграрної політики кожної країни є забезпечення продовольчої безпеки шляхом створення сприятливих

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, академік НААН України В. К. Терещенко

політичних, економічних, організаційних та правових умов здійснення сільськогосподарського виробництва. Одним із найважливіших принципів продовольчої безпеки є самозабезпеченість, адже, як показує світова практика, здійснювати незалежну політику здатна лише та держава, яка може гарантувати забезпечення населення продуктами харчування власного виробництва в будь-яких умовах. Щоб не допустити ситуації залежності, держава повинна нарощувати свій економічний потенціал і підвищувати ефективність агропромислового виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теорію і практику забезпечення продовольчої безпеки України внесли такі вчені, як В. С. Балабанов, О. В. Березін, О. М. Борисенко, О. М. Варченко, В. П. Галушко, О. І. Гойчук, Є. М. Кирилюк, О. М. Чечель, О. В. Шубравська, В. В. Юрчишин та інші. Проте, багатогранність та перманентність даної проблематики зумовлює необхідність продовжувати дослідження та потребує постійного аналізу й моніторингу.

Мета дослідження – визначення сучасного стану самозабезпеченості країни та основних шляхів її вирішення.

Виклад основного матеріалу. Термін “самозабезпеченість” походить від давньогрецького “автаркія” (самодостатність), що розуміє під собою систему замкнутого відтворення спільноти, з мінімальною залежністю від обміну із зовнішнім середовищем; економічний режим самозабезпечення країни, в якому мінімізується зовнішній товарний оборот. У сучасній економічній лексиці автаркією позначають економіку, орієнтовану всередину, на саму себе, на розвиток без зв'язків із іншими країнами, тобто таку, що припускає абсолютний суверенітет. У науковій літературі продовольчу самозабезпеченість характеризують як здатність країни виробляти в достатній кількості все те, що вона споживає на внутрішньому ринку.

Під принципом самозабезпеченості розуміють здатність аграрного сектору кожної держави самостійно забезпечувати своє населення необхідною для підтримання звичайної життєдіяльності кількістю якісних і безпечних продуктів харчування та продовольства, незалежно від зовнішніх поставок цього продовольства, в тому числі, за наявності будь-яких внутрішніх чи зовнішніх загроз [6].

Підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення потребує вжиття заходів щодо ефективного розвитку харчової промисловості, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення державної підтримки вітчизняних виробників (рис. 1).

Від стану харчової промисловості безпосередньо залежить рівень продовольчої безпеки України. Для досягнення продовольчого забезпечення на рівні самозабезпечуваної держави вона має базуватися на власному виробництві. Продовольче самозабезпечення передбачає задоволення основної частини потреб у продуктах харчування за рахунок вітчизняного виробництва. Тому системоутворювальним центром у гарантуванні продовольчої безпеки є харчова промисловість. Для цього необхідно встановити контроль за такими її підсистемами як планування, збут і розподіл; резерви і споживання продовольства; кадрове, інформаційно-консультативне, фінансове, наукове та матеріально-технічне забезпечення тощо [2, с. 353].

Рис. 1. Основні шляхи формування самозабезпеченості

Значною мірою забезпечення продовольчої безпеки залежить від потенціалу агропродовольчого сектору. Відповідно нормативно-правових актів, потенціал розвитку харчової промисловості є основою забезпечення продовольчої безпеки країни. Аграрний сектор забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує 17–18% її валового внутрішнього продукту [5, с. 151].

Україна має достатньо сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування переважної більшості сільськогосподарських культур і потужний людський потенціал, що дозволяють не лише забезпечити власну продовольчу безпеку, а й стати активними гравцем на світовому ринку продовольства. Відтак, необхідно прискорити процеси реформування аграрного сектору України, що потребує суттєвої модернізації в напрямі розвитку підприємницької діяльності на селі, впровадження інноваційних технологій у виробництво, забезпечення дохідності товаровиробників, а також розбудови соціальної інфраструктури та розвитку сільських територій [4].

Забезпечення продовольчої безпеки досягається за рахунок власного виробництва необхідної кількості продуктів харчування або за рахунок власного виробництва продовольства і системи заходів, що максимально згладжує цінові аспекти, у тому числі з урахуванням транспортування, збереження, переробки тощо. Вважається, що стан продовольчої безпеки досягнуто, якщо забезпечено достатнє харчування всього населення за нормальних умов та мінімально необхідне – за надзвичайних обставин. Зі збільшенням питомої ваги власної продукції зростає стабільність продовольчої безпеки країни [3].

Щодо співвідношення між фактичним споживанням продуктів харчування та його раціональними та мінімальними нормами, то споживання основних продуктів харчування населенням України у 2012 році відповідає раціональним нормам лише по хлібу та хлібопродуктах, яйцях, картоплі, овочі, олії й навіть перевищує їх. Близькими до норми є споживання цукру, дещо меншим є споживання м'яса та риби. Мінімальні норми споживання забезпечено майже по всіх видах продовольства, окрім молока, плодів та ягід (див. таблицю).

Порівняння обсягів виробництва з рівнем споживання основних видів сільськогосподарської продукції України на одну особу за 2008–2012 роки*

Види продукції	Виробництво					Споживання					Рациональна (рекомендована) норма споживання	Мінімальна норма споживання
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012		
	М'ясо та м'ясопродукти, кг	41	42	45	47	48,5	50,6	49,7	52,0	51,2		
Молоко та похідні продукти, кг	254	252	245	243	249,5	213,8	212,4	206,4	204,9	214,9	380	341
Яйця, шт.	323	345	372	409	419	260	272	290	310	307	290	231
Картопля, кг	423	427	408	531	510	131,8	133	128,9	139,3	140,2	124	96
Овочі та баштанні, кг	172	181	177	215	220	129,2	137,1	143,5	162,8	163,4	161	105
Плоди та ягоди, кг	36	37	38	41	44	43,5	45,6	48,0	52,6	53,3	90	68
Хлібні продукти, кг	42,8	39,7	39,4	38,7	35,33	115,4	111,7	111,3	110,4	109,4	101	94
Риба та рибні продукти, кг	5,2	5,3	5,3	5,1	5,2	17,5	15,1	14,5	13,4	13,6	20	12
Цукор, кг	34	27,7	39,3	56,6	39,2	40,9	37,9	37,1	38,5	37,6	38	32
Олія, кг	40,4	60,7	65,2	69,5	72,63	15	15,4	14,8	13,7	13	13	8

*Складено за даними Державної служби статистики України

Варто відзначити, що наявний потенціал виробництва сільськогосподарської продукції України використовується недостатньо. Так, потенційна здатність вітчизняних земель щодо продовольчого забезпечення, за оцінками різних експертів, знаходиться у межах від 150 до 500 млн осіб. При цьому аграрне виробництво в Україні залишається серед провідних галузей економіки і становить близько 8,2 % ВВП, що майже вдвічі перевищує середньоєвропейський рівень.

Як наслідок, за рівнем виробництва основних видів сільськогосподарської продукції Україна перебуває на провідних позиціях у світі й має достатньо високі показники самозабезпеченості.

Зокрема, рівень самозабезпеченості зерном, яйцями, овочами перевищує 100% та окремі види продукції, за якими рівень забезпеченості дещо нижчий: картопля – 98,4%, м'ясо та м'ясопродукти – 88,9 %, плоди, ягоди й виноград – 71,8 % (рис. 2) [7].

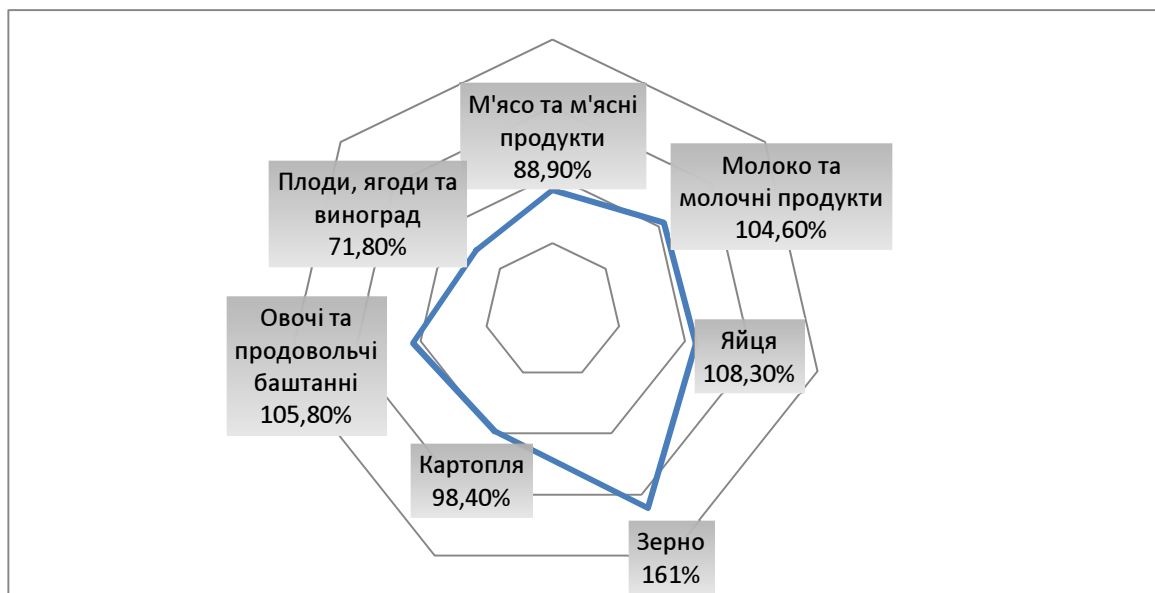

Рис. 2. Рівень самозабезпеченості основними видами продовольства у 2012 році (відношення виробництва до внутрішнього використання в Україні, %)

Формування ефективного конкурентоспроможного аграрного сектору економіки, здатного забезпечити потреби населення країни продуктами харчування, буде здійснюватися шляхом нарощування обсягів виробництва зернових культур, розвитку плодоовочевого виробництва та галузі тваринництва, зміцнення матеріальної-технічної бази сільськогосподарських підприємств, формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження показують, що на сьогодні питанням продовольчої безпеки переймається кожна держава. Це стосується виробництва та розподілу продовольчих товарів, споживання продуктів харчування, імпорту-експорту

продовольства, тощо. Продовольча безпека має національний характер, їй притаманна комплексність і перманентність. Отже, систему продовольчої безпеки необхідно формувати спільними зусиллями органів влади з виробниками, науковцями, фінансовим та аграрним бізнесом. Значну увагу слід приділити принципу самозабезпеченості, що розуміє під собою задоволення потреби в продовольстві за рахунок внутрішнього виробництва за мінімальної залежності від зовнішніх чинників. Для цього необхідно забезпечити стабільний розвиток аграрного сектору, комплексний розвиток сільських територій, підвищувати рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції тощо.

Список літератури

1. Про продовольчу безпеку України : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html
2. Гойчук О. І. Продовольча безпека : монографія / О. І. Гойчук. – Житомир : Полісся, 2004. – 348–359 с.
3. Димань Т. М. Екотрофологія. Основи екологічно безпечного харчування : навч. посіб. / Т. М. Димань ; за наук. ред. Т. М. Димань. – К. : Лібра, 2006. – 304 с.
4. Жаліло Я. А. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України / Я. А. Жаліло ; за ред. к. е. н. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 39 с.
5. Кочетков О. В. Формування системи показників продовольчої безпеки України / О. В. Кочетков, Р. В. Марков // Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 142–158.
6. Курман Т. В. Щодо принципів забезпечення продовольчої безпеки / Т. В. Курман // Сучасні досягнення наук земельного, аграрного та екологічного права : круглий стіл / Нац. акад. прав. наук України. – Х., 2013. – С. 94–96.
7. Сучасна земельна політика України / [Юрченко А. Д., Греков Л. Д., Мірошніченко А. М., Кузьмін А. В.]. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 260 с.

Рассмотрено самообеспечение как один из главных принципов продовольственной безопасности страны и исследовано общее современное состояние самообеспечения продуктами питания в Украине.

Продовольственная безопасность, агропромышленный комплекс, самообеспечение, пищевая промышленность.

In the article self-sufficiency as one of main principles of food safety of country is considered and the modern general of self-sufficiency foodstuffs is investigational in Ukraine.

Food security, agriculture, self-sufficiency, food industry.